

RECENZJA
rozprawy doktorskiej
mgr inż. arch. Lecha Grabskiego
p.t.: *Urbanistyka bezpiecznych miast.*
Implementacja CPTED w krajach europejskich

1. Podstawa opracowania recenzji

- Uchwała Rady ds. Stopni Naukowych w dyscyplinach Inżynieria Lądowa, Geodezja i Transport, Architektura i Urbanistyka Politechniki Łódzkiej z dnia 16.06.2023 r.
- Pismo Przewodniczącego Rady ds. Stopni Naukowych w dyscyplinach Inżynieria Lądowa, Geodezja i Transport, Architektura i Urbanistyka Prof. dr hab. inż. Dariusza Gawina z dnia 16.06.2023 r.
- Praca doktorska w wersjach: papierowej i elektronicznej.
- Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami (tekst jednolity na podstawie Dz. U. z 2017 r. poz. 1789).

2. Informacje wstępne

Praca doktorska p.t.: *Urbanistyka bezpiecznych miast. Implementacja CPTED w krajach europejskich*, autorstwa mgr inż. arch. Lecha Grabskiego została wykonana pod opieką naukową dr hab. inż. arch. Bartosza M. Walczaka, prof. Politechniki Łódzkiej.

Przedłożona do recenzji praca doktorska stanowi jeden tom formatu A4 w twardej oprawie, starannie przygotowany pod względem edytorskim, zawierający 161 ponumerowanych stron. Praca składa się z następujących części:

- wstępu (rozdział 1, strony 11-21),
- czterech rozdziałów o numerach 2–5 (strony 23-145), zawierających główną treść merytoryczną,
- rozdziału podsumowującego (rozdział 6. konkluzja, strony 147 – 152),
- oraz z bibliografii (strony 3-4), spisu ilustracji i spisu dwóch tabel (strony 5-6).

Praca wzbogacona jest 26 ilustracjami, z których część wykonał Autor.

3. Merytoryczna ocena rozprawy doktorskiej jako dzieła naukowego

3.1. Wybór tematu

Pan mgr inż. arch. Lech Grabski podjął w swojej pracy doktorskiej temat bardzo interesujący i aktualny. Zagadnienie zapobiegania przestępczości poprzez odpowiednie kształtowanie środowiska zbudowanego występuje w teorii i praktyce co najmniej od lat sześćdziesiątych XX wieku. Niemniej jednak, jak słusznie zauważył Autor, pomimo niekwestionowanej roli metody CPTED w dziedzinie poprawy bezpieczeństwa i poczucia bezpieczeństwa mieszkańców miast, w dalszym ciągu w całej Europie realizowane są nowe przedsięwzięcia urbanistyczne, które nie respektują tych zasad.

Mimo ewidentnych potrzeb widocznych w przestrzeni miast, brakuje zarówno podstaw legislacyjnych, jak i wypracowanych zasad ekonomicznych, a także ogólnie mówiąc metodologii programowania i takiego kształtowanych przestrzeni publicznych, by ograniczyć możliwości popełnienia przestępstw, a równocześnie podnieść poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.

Na uwagę zasługuje również fakt, że w trakcie przygotowania dysertacji mgr inż. arch. Lech Grabski brał udział w projekcie badawczym *COST Action TU1203 Crime Prevention through Urban Design and Planning*, dzięki czemu uczestniczył w wyjazdach studialnych, wymianie doświadczeń i spotkaniach z europejskimi ekspertami w dziedzinie CPTED, co niewątpliwie przełożyło się na poziom wiedzy i kompetencji Autora.

W tym kontekście, wybór tematu oceniam bardzo dobrze.

3.2. Cele, teza, metody badawcze, realizacja założeń

Głównym celem pracy doktorskiej jest oczywiście weryfikacja założonej przez Autora tezy, mówiącej, że „bodźcem znacząco wpływającym na upowszechnianie CPTED w danym kraju jest wprowadzenie czynnika prawnego bądź ekonomicznego wspierającego ten proces”.

Cel ten został zrealizowany dwójako – w płaszczyźnie teoretycznej i praktycznej. Do pierwszej zaliczyć można zgromadzenie i analizę materiałów dotyczących metody *Crime Prevention through Environmental Design* oraz poszerzenie wiedzy na jej temat. Z kolei cel praktyczny pracy doktorskiej to przede wszystkim sprawdzenie, czy istnieje optymalna droga wdrażania metody CPTED, jakie czynniki mają wpływ na powodzenie tej metody oraz czy zastosowanie czynnika prawnego lub/i ekonomicznego w danym kraju może być znaczącym bodźcem do jej implementacji.

Cele, tezy i metody badawcze przyjęto prawidłowo, a założenia pracy zostały zrealizowane.

3.3. Konstrukcja pracy i wartość merytoryczna

Praca doktorska Pana mgr inż. arch. Lecha Grabskiego zredagowana jest bardzo dobrze. Jej struktura jest logiczna, czytelna i kompletna. Poszczególne rozdziały prowadzą czytelnika od ogólnych informacji i definicji, przez szczegółowe studia przypadków implementacji metody, aż po ocenę modeli dojrzałości procesowej i wnioski z badań. Rozprawa napisana jest dobrym językiem naukowym, w sposób swobodny i kompetentny.

Dysertacja składa się z 6 głównych rozdziałów:

- **Rozdział pierwszy** to wstęp, który Autor bardzo trafnie rozpoczyna od odwołania do słów amerykańskiego psychologa Abrahama Maslow'a (Maslow, 1943), który twierdził, że człowiek nie rozwija się i nie realizuje wyższych potrzeb, jeżeli nie ma zapewnionych elementarnych potrzeb egzystencji, wśród których jako jedną z najważniejszych Maslow wymieniał poczucie bezpieczeństwa. W dalszej części rozdział pierwszy ma klasyczną, prawidłową strukturę. Opisuje wszystkie niezbędne dla dysertacji elementy wyjściowe, takie jak: przedmiot badań, cel pracy, tezę, metodologię, zakres i stan badań. Z tego właśnie rozdziału dowiadujemy się, że głównym celem badań Pana mgr inż. arch. Lecha Grabskiego jest identyfikacja czynników mających znaczący

wpływ na powodzenie procesu wdrażania CPTED w Europie. Cel ten w pracy doktorskiej został zrealizowany. Podobnie zresztą jak udowodnienie tezy, że bodźcem znacząco wpływającym na upowszechnienie CPTED w danym kraju jest zastosowanie czynnika prawnego lub ekonomicznego. Na koniec rozdziału pierwszego Pan Lech Grabski, jak sam to określił, prognozuje wpływ uzyskanych w pracy wyników na stan badań w tej dziedzinie.

- **Rozdział drugi** – „*Bezpieczeństwo i urbanistyka – podstawowe pojęcia*” – to rozdział teoretyczny, który opisuje kontekst kulturowo – społeczny potrzeb współczesnego człowieka oraz zagadnienia jakości życia, a w tym świetle także bezpieczeństwo mieszkańców i ich subiektywne poczucie bezpieczeństwa – jako dwie oddzielne kategorie. W części rozdziału dotyczącej bezpieczeństwa jako zadania dla urbanistyki czytamy, że miasto ma zaspokajać podstawowe potrzeby jego mieszkańców w czterech głównych dziedzinach. Są to: praca, szeroko rozumiana ochrona, rekreacja i komunikacja. Piątym elementem, który powinien tutaj wybrzmieć, a który tylko w części mieści się w dziedzinie ochrony (w sensie schronienia) – jest miejsce zamieszkania. Rozdział drugi koncentruje się również na strategiach zapewniania bezpieczeństwa w miastach oraz na przestępczości według współczesnych statystyk. Chociaż akurat w tym drugim temacie, wbrew tytułowi podrozdziału, Autor przedstawił mało konkretnych danych statystycznych.
- **Rozdział trzeci** zatytułowany jest krótko „*CPTED – teoria*” (strony 37-56). Zawiera omówienie amerykańskich koncepcji przekształceń miast wg takich teoretyków ubiegłego wieku, jak: Elisabeth Wood, Jane Jacobs, Shlomo Angel, Oscar Newman oraz C. Ray Jeffery. Autor na bazie tych teorii przedstawia związki pomiędzy strukturą przestrzeni miejskiej a przestępczością i bezpieczeństwem oraz subiektywnym poczuciem bezpieczeństwa. Częścią wspólną tych teorii jest koncepcja określana skrótem CPTED, czyli *Crime Prevention through Environmental Design*. W rozdziale trzecim możemy więc zapoznać się z genezą CPTED, jej historią, istotą, podstawowymi zasadami, a także generacjami rozwoju i metodami działania.
- **Rozdział czwarty** – zatytułowany „*Europejskie modele implementacji CPTED*” (strony 57-130) – należy do najobszerniejszych i najważniejszych pod względem merytorycznym. W tym rozdziale Autor najpierw prezentuje trzy modele wdrażania CPTED w: Wielkiej Brytanii, Holandii i Francji, gdzie stosuje się metodę systemowo. Następnie, w dalszej części rozdziału, Autor omawia pojedyncze doświadczenia wdrożenia CPTED w innych wybranych państwach UE, takich jak: Niemcy, Włochy, Portugalia i Polska, kładąc duży nacisk na przebieg procesu. Z tej części dowiadujemy się m.in., że Polska, która w okresie objętym badaniami posiadała zaledwie kilka pojedynczych przykładów implementacji CPTED, lokuje się w grupie krajów europejskich o najniższym stopniu wdrożenia tej metody.
W związku z poruszonymi zagadnieniami, jak już wspomniałam, rozdział czwarty jest najistotniejszy pod względem merytorycznym, posiada najbardziej rozbudowaną strukturę, złożoną z 7 podrozdziałów pierwszego stopnia i siedemnastu drugiego stopnia, a także posiada szerokie rozwinięcie w formie zwięzłego podsumowania. I może właśnie ta zasada podsumowywania treści rozdziału, mogłaby być rozszerzona na wszystkie rozdziały dysertacji.
- **Rozdział piąty** – „*Ocena modeli implementacji CPTED*” (strony 131-146) – w największym skrócie można powiedzieć, że podstawowym celem tego rozdziału jest klasyfikacja i ocena przykładów zaprezentowanych w rozdziale poprzednim, czyli 4. Autor posłużył się tutaj narzędziem, jakim

jest model dojrzałości procesowej w zapobieganiu przestępczości. Z jego pomocą została dokonana wstępna klasyfikacja analizowanych przykładów. Pierwszym kryterium był stopień profesjonalności procedur zastosowanych w tych modelach, a drugim – stopień włączenia ich do planowania przestrzennego i projektowania urbanistycznego. W konsekwencji doprowadziło to do określenia przez Pana mgr inż. arch. Lecha Grabskiego czynników, istotnych dla procesu implementacji CPTED.

- **Rozdział szósty, ostatni – „Konkluzja”** (strony 147-152) – jest bardzo zwięzłym podsumowaniem pracy doktorskiej. Wyniki badań zawarte w tej części pracy doktorskiej są interesujące, a co więcej logicznie i starannie opisane. Istnieje wiele przykładów dysertacji, w których w tej części pojawiają się liczne powtórzenia, pochodzące z poprzednich rozdziałów. W tym przypadku Autorowi udało się uniknąć tego błędu.

Pierwsza część konkluzji porządkuje zagadnienia związane z udowodnieniem tezy i potwierdza ją. Druga część stanowi propozycje kierunków przyszłych badań, które mogłyby pozytywnie wpłynąć na możliwości rozpowszechniania CPTED i implementacji tej metody. Trzeba także stwierdzić, że ten fragment pracy doktorskiej potwierdza dojrzałość mgr inż. arch. Lecha Grabskiego jako autora pracy naukowej – świadomego swoich kompetencji, znającego ograniczenia przyjętych metod i narzędzi badawczych oraz rozumiejącego konieczność poruszania się w swojej dziedzinie nauki. Świadomość ta dotyczy między innymi: stosunkowo niedużej próby badawczej (stanowiącej przedmiot zainteresowań Autora), braku istotnych danych pochodzących m.in. ze źródeł policji, a w konsekwencji przeprowadzenie badań wyłącznie w oparciu o analizę jakościową z pominięciem analizy ilościowej oraz koncentracja badań na aspektach prawno - ekonomicznych.

Trzecia i tym samym ostatnia część konkluzji to wskazówki dla przyszłych implementacji. Autor wyróżnia tu trzy główne grupy zagadnień, utrudniających stosowanie metody CPTED. Pierwszą grupę reprezentują problemy, nazwane przez pana Grabskiego „problemami politycznymi”. W rzeczywistości chodzi bardziej o zarządzanie strategiczne, obejmujące wskazanie głównego ośrodka decyzyjnego, ustalenie procedur obowiązkowych i/lub dowolnych, wypracowanie woli politycznej do wdrażania CPTED itp. Druga grupa problemów została nazwana przez Autora problemami „naukowymi”, lecz faktycznie chodzi tutaj bardziej o problemy związane z pozyskiwaniem danych, takich jak: mapy przestępczości, czy też dane na temat zmian rodzajów przestępstw po wdrożeniu programów prewencyjnych. Ostatnia grupa problemów związanych z implementacją CPTED została w dysertacji dość niefortunnie nazwana „problemami implementacji”. Z treści rozdziału wynika jednak, że chodzi tu głównie o brak wiedzy i brak zainteresowania metodą CPTED ze strony zaangażowanych w procesy inwestycyjne: urbanistów, architektów, władz lokalnych, deweloperów, mieszkańców itd.

- **Bibliografia** - tekst pracy doktorskiej zawiera poprawne odwołania do literatury. Autor podaje w bibliografii źródła takie jak: książki i artykuły (96 pozycji), dokumenty prawne (8 pozycji) oraz strony internetowe (8 odwołań). Łącznie jest to 112 pozycje bibliografii. Źródła wskazane w bibliografii dobrane są poprawnie do treści pracy. Komentarze do bibliografii zostały zawarte w dalszej części niniejszej recenzji (w uwagach szczegółowych).

Na koniec tej części recenzji chciałabym podkreślić, że chociaż jest to odczucie subiektywne, uważam, że Autor poświęcił należyłą uwagę przygotowaniu swojej pracy. W efekcie otrzymaliśmy do

ruk tom dopracowany i estetyczny, w którym każdy element jest na właściwym miejscu. I chociaż nie stanowi to o wartości merytorycznej pracy naukowej, to z pewnością wpływa na jej odbiór i czytelność.

4. Uwagi szczegółowe

Pracę oceniam pozytywnie, a zamieszczone poniżej uwagi służą dyskusji i mogą zostać uwzględnione przez Autora w przyszłych pracach naukowych lub podczas przygotowania dysertacji do publikacji w postaci monografii.

- Metodologia badań, chociaż prawidłowo przyjęta, jest zbyt zwięzła i nie została dobrze opisana. Dla właściwego opisu metodologii badań można było wykorzystać książkę prof. Elżbiety Niezabitowskiej, która stanowi powszechnie wykorzystywaną przez naukowców systematykę wiedzy na ten temat. Według Elżbiety Niezabitowskiej [...] *metoda badawcza jest strategią rozwiązywania problemu badawczego posługującą się zestawem zestandaryzowanych technik i narzędzi badawczych [...], za technikę badawczą uważa się czynności praktyczne, regulowane [...], pozwalające na otrzymanie optymalnie sprawdzalnych informacji, natomiast narzędziem badawczym może być każdy przedmiot służący do realizacji wybranej techniki badań* (Niezabitowska E., 2014: *Metody i techniki badawcze w architekturze*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice, s. 181). Według takiego spojrzenia na badania naukowe może okazać się, że Autor w rzeczywistości zastosował między innymi metodę logicznej argumentacji, w której posłużył się takimi narzędziami jak literatura przedmiotu, dokumentacja urbanistyczna itp., natomiast w innej części pracy Autor prawdopodobnie przyjął metodę historyczno-interpretacyjną, posługując się technikami kwerendy danych współczesnych, badań literaturowych, analiz porównawczych, a także inwentaryzacji fotograficznej.
- Kolejna, być może drobna, techniczna uwaga dotyczy języka pracy doktorskiej. Język pracy naukowej oprócz poprawności normatywnej powinien cechować się między innymi obiektywizmem i brakiem akcentów osobistych. Dlatego preferowane jest stosowanie form bezosobowych, strony biernej, czasu przeszłego. Czyli na przykład zamiast „w pracy uzasadniam tezę” powinno być „w pracy uzasadniono tezę”. Podobnie należałoby zastąpić „zadanie rozwiązuję”, „wyróżniam składowe”, „porównuję procedury”, „chcę zbadać”, „powstrzymuję się od jakichkolwiek ocen”, „poniżej przedstawiam przebieg implementacji” itp. Czasem dopuszczalne (choćby ryzykowne) jest stosowanie narracji w pierwszej osobie liczby mnogiej, w sensie: autor + czytelnik (np. „w efekcie otrzymaliśmy...”). W kwestii języka warto jednak dodać, że Autor posługuje się właściwą siatką pojęciową, nie nadużywa terminologii zagranicznej, nie posługuje się nadmiernie kwiecistym językiem, dzięki czemu praca naukowa jest z pewnością zrozumiała nawet dla osób spoza dyscypliny naukowej. Jest to niewątpliwa zaleta pracy, która daje możliwość szerszego i łatwiejszego rozpowszechnienia wyników badań na przykład wśród przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego.
- Bibliografia w pracy naukowej powinna stanowić uporządkowany wykaz (zwykle alfabetyczny, rzadziej chronologiczny) wykorzystanych w tekście źródeł (książek, artykułów, publikacji elektronicznych itp.). Tylko takie podejście umożliwia weryfikację przedstawionych w pracy naukowej treści i rzetelnej wiedzy Autora. Szukając odpowiedzi na pytanie, czy wszystkie pozycje bibliografii mają swoje odwołania w tekście - nie byłam w stanie zweryfikować całego zbioru. Natomiast okazało się, że nie wszystkie opracowania wspomniane w tekście, znalazły się w

bibliografii. Jest to istotne niedopatrzenie. Przykładem może być: brytyjska ustawa z 1998 roku *Crime and Disorder Act* (str. 58), *Safepolis 2006 Planning Urban Design and Management for Crime Prevention* (str.52), norma CEN 14383 *Urban Planning Strategies* (str. 52), podręczniki *Homes 2019, Commercial 2015, Self Build 2019* (str. 61) itd.

- W pracy doktorskiej pan Lech Grabski powołał się na 96 pozycji literatury umieszczonych w bibliografii. Jest to zbiór wystarczająco obszerny dla pracy naukowej, a mimo to wydaje się, że nie jest on w pełni kompletny. Znajdują się w nim m.in.: „Słownik polsko-łaciński” i „Słownik wyrazów obcych”, a zabrakło takich polskich opracowań na temat CPTED, jak na przykład:
  - Dukała Karolina, Jurzak-Mączka Katarzyna, Mączka Jakub "CPTED: teoria, praktyka, skuteczność" (2012);
  - Kowalczyk Jan "Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich jako element kształtowania bezpieczeństwa publicznego." *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka* (2020);
  - Marczuk Karina "Zapobieganie przestępczości przez projektowanie bezpiecznych przestrzeni na przykładzie doświadczeń Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych". *Trzy wymiary współczesnego bezpieczeństwa* (2014);
  - Mickiewicz Piotr „Możliwości wykorzystania programów rewitalizacyjnych w zarządzaniu bezpieczeństwem miast metropolitalnych. Casus Wrocławia i lokalnego programu rewitalizacji”, *Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego* (2015);
  - Pietrkiewicz Adam "Społeczeństwo w systemie zapobiegania przestępczości" *ZN WSIZiA* (2017);
  - Wieteska-Rosiak Beata "Bezpieczny i zrównoważony rozwój miast w kontekście III generacji strategii CPTED", *Studia Ekonomiczne Regionu Łódzkiego* 21 (2016);
  - Zbrozczyk Dorota, Borkowska Katarzyna „Zapobieganie przestępczości przez kształtowanie przestrzeni – założenia programu CPTED wraz z przykładami jego realizacji na Osiedlu Grenadierów w Warszawie”, (2018).

- Zdaniem recenzentki, spis ilustracji wymaga korekty. Po pierwsze wątpliwości budzi jego umiejscowienie na początku dysertacji – pomiędzy spisem treści a streszczeniem. Bardziej właściwe byłoby umieszczenie go po konkluzji, a przed bibliografią. Spis ilustracji nie znalazł się w spisie treści.

Ponadto w trakcie ewentualnej edycji i przygotowania do druku na przykład w postaci monografii:

  - należy uprościć numerację ilustracji (zamiast 2-1, 3-1, 3-2 itd. można zastosować numerację: 1, 2, 3 itd.),
  - należy przemyśleć i uprościć tytuły ilustracji (chodzi o takie przypadki, jak: „Rys. 4-9. Przykłady zmian w projekcie rozmieszczenia sięgaczy za budynkami wprowadzonych wskutek zaleceń policyjnych. Po lewej stronie wstępny projekt przygotowany przez architekta, po prawej stronie efekt końcowy”),
  - należy także konsekwentnie stosować (lub nie) w spisie ilustracji odwołania do źródła lub do autora ilustracji,
  - wskazane byłoby zastąpić w tytule ilustracji skrót „rysunek”(rys.), bardziej pojemnym określeniem „rycina”. Jeśli w pracy naukowej są zamieszczone tylko rysunki, schematy, wykresy i masterplany to powinno się stosować słowo rysunek. Jeśli w dysertacji znajdują się także mapy, ortofotomapy, fotografie, to wówczas bardziej pojemnym i właściwym określeniem jest słowo rycina.

- Praca doktorska zawiera streszczenie o zwartej formie i treści. Zostało ono jednak umieszczone na 7 stronie, zaraz po spisie treści i spisie ilustracji. Zwykle „streszczenie” już począwszy od prac dyplomowych magisterskich, a na pracach naukowych kończąc, umieszcza się po podsumowaniu a przed bibliografią, albo po bibliografii i po wykazie tabel.

5. Podsumowanie

Podsumowując opinię na temat pracy doktorskiej *p.t.: Urbanistyka bezpiecznych miast. Implementacja CPTED w krajach europejskich*, autorstwa mgr inż. arch. Lecha Grabskiego stwierdzam, że Autor podjął aktualny i potrzebny temat, właściwie sformułował cele i tezy oraz dobrał metody i narzędzia badawcze, a następnie przeprowadził badania, w wyniku których zweryfikował prawdziwość tez oraz dostarczył interesującego materiału porównawczego i badawczego.

Należy podkreślić, że wymienione w recenzji uwagi mają charakter polemiczny i nie obniżają końcowej oceny pracy, która posiada dużą wartość poznawczą, analityczną i aplikacyjną. Praca doktorska mgr inż. arch. Lecha Grabskiego może być wykorzystana przez przedstawicieli władz lokalnych m.in. jako materiał edukacyjny, służący podnoszeniu świadomości na temat możliwości wdrażania systemu bezpieczeństwa opartego na CPTED. Może także być pomocna podczas kształtowania krajowej polityki prewencji przestępczości.

Praca doktorska mgr inż. arch. Lecha Grabskiego jest kompletna, stanowi **oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.**

6. Wniosek o dopuszczenie pracy do publicznej obrony

Zgodnie z przedstawioną oceną pracy doktorskiej *p.t.: Urbanistyka bezpiecznych miast. Implementacja CPTED w krajach europejskich*, autorstwa mgr inż. arch. Lecha Grabskiego stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane pracom doktorskim w dyscyplinie *architektura i urbanistyka* zawarte w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.).

Uwzględniając niezaprzeczalne wartości naukowe, poznawcze i aplikacyjne rozprawy, oceniam ją wysoko i wnioskuję o dopuszczenie Pana mgr inż. arch. Lecha Grabskiego do dalszej procedury.

Gliwice, 20.08.2023